

Kutatóegyetemi program
Magyar nyelv- és névtörténeti kutatócsoport
Kutatási terv

A DE Magyar Nyelvtudományi Tanszéke a magyar nyelv- és névtörténeti kutatások kiemelkedően fontos hazai műhelye, amelynek tevékenysége egyes részterületeken nemzetközi ismertséggel bír. Az elmúlt évtizedben komoly érdemeket szerzett a magyar nyelv legrégebbi forrásainak, a **szórványemlékek** nyelvi anyagának a feldolgozásában. Az e témakörben készült fokozatszerző munkák, illetve konferenciaszereplések és publikációk, továbbá pályázati eredmények alapján a tanszéknek e téren vezető szerepe van a hazai tudományosságban. Ezt bizonyítja „A Magyar Névarchívum Kiadványai” c. sorozat eddig megjelentetett 17 kötete is. Csaknem négy évtizedes múltra tekint vissza intézetünkben a középkori magyar nyelvű **kódexirodalom** számítógépes nyelvtörténeti feldolgozása: a „Számítógépes Nyelvtörténeti Adattár” c. sorozat keretében eddig 11 kötet jelent meg. A kutatási program másik vonulata a szociolingvisztika egyik fontos területén, a **szleng** vizsgálatában ért el komoly eredményeket tanszékünkön, amit legmarkánsabban a „Szlengkutatás” c. sorozat 5 kötete fémjelez. Ennek révén az intézet a szlengkutatás fontos hazai, sőt nemzetközi központjának számít.

A kutatási program a fenti előzményekhez kapcsolódva kíván újabb eredményeket elérni, s e munkájában hangsúlyozottan törekszik újfajta módszerek alkalmazására. A munkacsoport ennek megfelelően három egymással szoros kapcsolatban lévő irányban fogalmaz meg új kutatási programot.

1. A **korai magyar szórványemlékek** korszerű módszerekkel történő szisztematikus feldolgozása a magyar nyelvtörténeti kutatások egyik legfontosabb feladata. E nyelvemléktípus döntően tulajdonnévi anyagot tartalmaz, amely komplex elemzést igényel, kilépve a szűkebb értelemben vett nyelvtudományi keretek közül. E témakörben digitális adatbázisokon alapuló adatfeltárást végzünk, felhasználva a térinformatika eszközeit is. Az adatbázisban rögzítjük és részben elemezzük 39 régi vármegyének (Abaúj–Pilis) az 1350 előtről fennmaradt összes helynévi adatát. Kiegészítő adatbázisként elkészítjük a régi Magyarország patrocíniumi adatbázisát. Meglévő sorozataink újabb darabjaként kiadjuk a Helynévtörténeti adatok 3. és 4., valamint a Korai magyar helynévszótár 2. kötetét. Elméleti monográfiában dolgozzuk fel a névadás kognitív alapjait, történeti-társadalmi hátterét, monográfiákban mutatjuk be a különböző névfajták (törzsi és népnévi helynevek, képzett nevek) természetét, a nyelvi érintkezés és a névadás problematikáját. Kulcsfontosságú szórványemlékeink (a 11. századból fennmaradt oklevelek, a Tihanyi összeírás) monografikus feltárást is megkezdjük. Az eredményeket a tudományos célú publikációk mellett az oktatást és a tehetséggondozást is szolgáló multimediális adatbázisokban is megjelenítjük.

2. A **magyar kódexek** számítógépes nyelvtörténeti feldolgozása szervesen kapcsolódik az előző kutatási irányhoz: az időben egymást követő két korszak

nyelvemlékei kutatás-módszertani tekintetben részben azonos, részben különböző közelítést igényelnek. A XVI. századi kódexirodalom egyik fontos darabja az 1510-ből való Példák könyve, amelynek feldolgozásakor részben a korábbiakban kialakított módszertani elveket és gyakorlati eljárásokat követjük; a kódex szövegének digitális feldolgozását pedig igazítani kívánjuk a mai számítástechnikai kultúrához. A korábban a tanszéken készült digitális adattárak technológiai megújítását, egységes adatbázisban történő megjelenítését is feladatunknak tekintjük.

3. A **társas-kognitív szociolingvisztikai kutatások** a szociolingvisztika keretén belül a nyelvnek mint közösségi meghatározottságú kognitív-biológiai struktúrának a bemutatását tűzik ki célul. Ebből adódóan a vizsgálatnak két egymással összekapcsolódó iránya, egy társas és egy kognitív vonulata van. A nyelv csoport-szervező jellegének feltárásához legcélszerűbbnek a **szleng vizsgálata** látszik, ez ugyanis az a jelenség, amiben a nyelv közösségi létmódja leginkább tetten érhető. E kutatási irány keretében elkészítjük a magyar argó 1950 előtti időszakra vonatkozó adatbázisát, továbbá a magyar szlengkutatás bibliográfiáját. Megjelentetjük a Szlengkutatás c. sorozat újabb kötetét. A szociolingvisztikai-társasnyelvészeti síkon feltárt nyelvi jegyeknek a nyelv **biológiai-kognitív** szintű értelmezésével is harmonizálnia kell, a kutatás során ezért egy ennek megfelelő ontogenetikus modell alapjainak (mindenekelőtt egy grammatikaelméleti keretnek) a kidolgozására is törekszünk. Az ehhez kapcsolódó elméleti kutatásokról monográfiát jelentetünk meg. E kutatási irány támogatására több adatbázis készülhet, első renden egy a magyar nyelv etimológiai szótárainak módszereit feldolgozó adatbázis.

Debrecen, 2010. július 5.

Dr. Hoffmann István
egyetemi tanár, a kutatócsoport vezetője